

Нина Б. Живковић
Универзитет у Крагујевцу
Факултет педагошких наука у Јагодини
Катедра за филолошке науке

УДК 371.3:087.5-053.4
DOI 10.46793/Uzdanica20.S.205Z
Оригинални научни рад
Примљен: 7. децембар 2023.
Прихваћен: 19. фебруар 2024.

СЛИКОВНИЦЕ ЏУЛИЈЕ ДОНАЛДСОН У КОНТЕКСТУ ПОЗИТИВНОГ ВАСПИТАЊА И ОБРАЗОВАЊА

Апстракт: У раду се анализирају елементи сликовница за децу Џулије Доналдсон из перспективе њихове адекватности и значаја у раду са децом предшколског узраста и ученицима млађих разреда основне школе. На првом месту, представљају се доминантни елементи поетике списатељице, затим се указује на функцију и значај употребе сликовница у раду са наведеним узрастним категоријама младих слушалаца и читалаца, а потом се истичу важни циљеви које у оквиру васпитног и образовног рада у предшколским установама и основним школама ваља постићи. Након тога, у раду се издвајају одлике јунака и елементи заплета у сликовницама Џулије Доналдсон чије упознавање и интерпретација код деце/ученика може подстаћи позитивне емоције, позитивне одлике и резилјентност, чиме се доприноси суштинском циљу позитивног васпитања и образовања – оснаживању и постизању добробити детета, односно ученика.

Кључне речи: Џулија Доналдсон, сликовнице, позитивно васпитање и образовање, срећа, добробит.

1. СЛИКОВНИЦЕ ЏУЛИЈЕ ДОНАЛДСОН

Џулија Доналдсон је британска ауторка у свету позната првенствено захваљујући занимљивим заплетима и јединственим јунацима својих сликовница намењених деци. Иако римоване и стиховане приче нису једини жанр у којем се ова списатељица опробала,¹ највећу популарност, а самим тим и могућност утицаја широм света донела су јој дела попут *Грозона*, *Прушка*, *Зоја* и других.

¹ Џулија Доналдсон је такође ауторка песама за дечје телевизијске емисије, драмских комада намењених деци и особених фонетских шема које олакшавају меморизацију текста. Од 2011. до 2013. године носила је титулу дечјег лауреата, односно амбасадора књижевности за децу. В. <https://www.juliadonaldson.co.uk/>

Познато је да су важни критеријуми за одабир сликовница у раду са децом њихов естетски квалитет, семантички спектар и квалитет илустрација² (в. Vatič 2021: 19), и управо су наведене категорије неки од разлога због којих деца различитих узраста, социјалног и културног залеђа радо слушају и читају сликовнице Џулије Доналдсон.

Поменутом разлогу ваља придодати и чињеницу да су текстови ове ауторке пример успешне и инспиративне синтезе различитих (често традиционалних) жанрова и кодова – бајки, фантастичних прича, прича о животињама, шаливих прича, новела – што је једна од важних карактеристика сликовница новог миленијума (в. Kümmerling-Meinbauer 2015: 249), једнако као и провокативност и озбиљност тема и питања које оне покрећу (в. Зорић, Велишек-Брашко 2021: 78; Kümmerling-Meinbauer 2015: 250).³ Уз то, као посебно важно за тему овог рада, ваља нагласити да сликовнице новог миленијума, међу њима и текстови Џулије Доналдсон, у својој основи имају причу о различитим емоционалним и психолошким процесима (Kümmerling-Meinbauer 2015: 250).

Захваљујући томе, модерне сликовнице, можда и више него традиционалне, постају предмет опсежних истраживања у домену литерарних и лингвистичких студија, психологије, педагогије, историје уметности, наратологије и когнитивних студија (Kümmerling-Meinbauer 2015: 249).

Дела Џулије Доналдсон су у значајној мери подвргнута процесу карактеристичном за 21. век – ремедијализацији сликовница (в. Kümmerling-Meinbauer 2015). Наиме, она свој живот настављају и у другим медијским форматима, првенствено цртаним филмовима за децу, али и у облику различитих интерактивних књига, едукативних игара, чиме се проширује дијапазон могућности њихове употребе у раду са децом предшколског и млађег школског узраста.

Иако се на први поглед може чинити да су сликовнице штиво искључиво намењено деци предшколског узраста, истраживања и студије показују да су оне једнако подстичућа и адекватна литература и за ученике млађих разреда основне школе (в. Vatič 2021; Спасић 2022).

На поменуто, између осталог, указује и српски издавач сликовница Џулије Доналдсон – Креативни центар – сугеришући да ове књиге могу чи-

² Илустрације у највећем броју сликовница Џулије Доналдсон дело су немачког илустратора Аксела Шефлера.

³ „Поред тога што представљају својеврсну играчку у рукама деце најмлађег узраста, уводећи их у свет бајки и поезије, сликовнице отварају врата и веома важним темама, и то не само у смислу естетске и педагошке поруке и поуке до које се читањем и гледањем долази” (Зорић, Велишек-Брашко 2021: 78).

тати деца од четири до седам година,⁴ при чему ваља имати у виду да се те границе лако могу померати ка још млађим и нешто старијим узрастима.

Првенствени разлог томе могуће је препознати у особеној природи сликовница, које представљају складну симбиозу вербалног и визуелног кода, пружајући тиме широк дијапазон могућности употребе на различитим узрастима и у различитим контекстима – у млађим разредима основне школе посебно у оквиру интеграције различитих методичких, односно предметних подручја.

2. СЛИКОВНИЦЕ – УЛОГА И ЗНАЧАЈ У РАДУ СА ДЕЦОМ ПРЕДШКОЛСКОГ И МЛАЂЕГ ШКОЛСКОГ УЗРАСТА

Сливовница је врста књиге која своју улогу и значај остварује од најранијег узраста. Како је у литератури примећено, сликовнице се у васпитно-образовном раду са децом користе већ од јасленог узраста (Ђорђевић, Новичић 2020: 23), када су посебно подстицајне за развој моторичких способности и функционишу као својеврсна играчка. Њихова моторичка функција повезана је са унапређењем перцептивних способности деце, будући да сликовнице поспешују развој чула вида, слуха и додира (Зорић, Велишек-Брашко 2021: 78), чему се придружује подстицање интелектуалних вештина и функционалних способности (анализе, синтезе, уочавања детаља), као и имагинације, креативности (Зорић, Велишек-Брашко 2021: 78), емоционалног развоја и естетских афинитета, односно ставова (Ђорђевић, Новичић 2020: 22).

Прва асоцијација на употребу сликовница у васпитно-образовном раду јесу подстицаји у оквиру развоја говора и почетне писмености, што подразумева много засебних сегмената.

Између осталог, „сликовница доприноси развоју говорног изражавања деце тако што поспешује правилну артикулацију, богати фонд речи, може послужити у говорним вежбама, служи у развијању способности слушања детета. Помаже код повезивања изговорене речи са сликом, правилног обликовања реченица, смисленог говора и одговарања на питања” (Ђорђевић, Новичић 2020: 32).

⁴ До сада су на српски језик преведена следећа дела Џулије Доналдсон: *The Gruffalo* (Грозон, прво издање у Србији 2014. године), *The Gruffalo's Child* (Грозоново дете, прво издање 2015), *What the ladybird heard* (Штица је сазнала бубамара мала, прво издање 2016), *What the ladybird heard next* (Штица је ново сазнала бубамара мала, прво издање 2016), *Monkey Puzzle* (Збуњено мајмунче, прво издање 2018), *Stickman* (Прјуићко, прво издање 2019), *The Ryming rabbit* (Зека њесник, прво издање 2020), *The Smeds and the Smoos* (Црвеници и Плавци, прво издање 2021), *Room on the Broom* (Гужва на мейли, прво издање 2021), *The highway rat* (Разбојник Пацко, прво издање 2022), *Zog* (Зоџ, прво издање 2023), *Zog and the flying doctors* (Зоџ и леићеи докџори, прво издање 2023), *Superworm* (Суперлисџа, прво издање 2023) и *The snail and the whale* (Пуж морем скиџа на реџу киџа, прво издање 2023).

Поред тога што богате речник, сликовнице утичу и на развој ране писмености, мотивишући децу да науче да читају. Јелена Спасић истиче како сликовнице омогућавају, посредством илустрација, особену симулацију читања. Оне, посебно у процесу заједничког читања, буде „интересовање за књигу и писану реч од најмлађег узраста” (Спасић 2022: 123).⁵

Сливовнице, захваљујући једнако важној функцији визуелног кода, подстичу развој визуелне и мултимодалне писмености (Batič 2021: 11; Спасић 2022: 124). Изазови које сликовница ставља пред своје младе слушаоце, односно читаоце, огледају се у чињеници да она обједињује речи, као конвенционалне знакове, чија је улога приповедање а распоред линеаран, и слике/илустрације, визуелне, иконичне знакове, нелинеарно распоређене и без јасног упуства како их разумети (в. Batič 2021: 12). Како је приметио Фанг, илустрације у сликовницама имају вишеструку улогу – оне обликују хронотоп, учествују у карактеризацији јунака, усложњавају заплет и слично (в. Fang 1996), односно пружају сложен контекст који треба разумети, прочитати (Batič 2021: 18). У том аспекту препознаје се могућност коришћења сликовница и након предшколског узраста, јер управо визуелни елементи пружају детаље за каснију анализу, али и креативне подстицаје (Batič 2021: 18).

Претпоставља се да управо спој слике и текста омогућава детету, читаоцу или слушаоцу, да открије не само свет писане речи већ и свет који га окружује, да развија комуникативне вештине, осваја нова искуства, упознаје нове светове (Ђорђевић, Новичић 2020: 32). Упознавање стварности и света којима дете припада један је од сегмената образовне функције коју сликовнице могу имати (Ђорђевић, Новичић 2020: 32).

У вези са питањима која овај рад покреће, још је важније нагласити да се у границама опште категорије „света” крију не само појаве, већ и односи, интеракције које дете упознаје (Ђорђевић, Новичић 2020: 32). Тако се поред говорно-језичке, образовно-васпитне, забавне и естетске функције, остварује и искуствена,⁶ спознајна у суштинском значењу те речи, будући да дете посредством сликовница може да крене на пут изградње квалитетних односа са другима, али и у процес откривања сопствених моћи и потенцијала.

⁵ „Чињеница је да најмлађи читаоци речи претварају у слику и да нису увек у могућности да језик осете аудитивним путем. Отуда потреба за графичким решењима, било кроз визуелизацију поетског текста само формом стихова, било путем илустрације као помоћног (допунског) средства” (Драгутиновић, Вељковић Мекић 2021: 90).

⁶ Наведене функције поменуте су и представљене у раду Иване Ђорђевић и Ане Новичић „Сливовница у просторима детињства – осврт на историју настанка, значај и улогу сликовница у дечјем развоју” (в. Ђорђевић, Новичић 2020: 32, 37).

3. ИСХОДИ И ЦИЉЕВИ ВАСПИТНОГ И ОБРАЗОВНОГ РАДА СА ДЕЦОМ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА И УЧЕНИЦИМА МЛАЂИХ РАЗРЕДА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Све поменуте функције сликовница показују да оне могу имати важну улогу у постизању суштински важног циља сваког рада са младима – реч је о постизању добробити, особеног појма који у себи обједињује читав дијапазон значења и који се, посебно у оквирима позитивне психологије и позитивне педагогије, доводи у везу са појмом среће.

У *Основама програма предшколског васпитања и образовања (Годинама узлећа)* постизање добробити повезује се са жељом да дете „развија сложене капацитете од којих ће зависити његове будуће могућности, његова личност и успешност функционисања у даљем животу”, што упућује и на значај остваривања „континуитета предшколског и основношколског васпитања и образовања”.⁷ Претпоставка о могућности оснаживања добробити детета огледа се и у томе што се концепцијом поменутог програма дете „сагледава као богато потенцијалима, као агенс, компетентни учесник у сопственом учењу и живљењу”, а та његова способност гради се „кроз односе са одраслима и вршњацима и зависи од квалитета ових односа – колико су они подстицајни и подржавајући”.

Једнако као и основношколско, предшколско васпитање и образовање посвећено је дугорочним циљевима и исходима, међу којима се као најважније истичу основне, базичне компетенције „успешног људског функционисања, развоја и учења, као што су способност саморегулације, симболичко изражавање, социјална и емоционална компетентност, позитиван идентитет”.

Све поменуте категорије издвојене су као значајне у многобројним студијама о појму и значају добробити, а у *Годинама узлећа* овај се концепт раслојава у три поткатеорије: персоналну, делатну и социјалну добробит детета. У *Основама програма предшколског васпитања и образовања* добробит се у најширем смислу дефинише као „капацитет успешног персоналног и интерперсоналног функционисања, испољавања и култивисања људских потенцијала за развој и напредак”. Као подршка персоналној добробити издвајају се развијање инструменталне и психолошке самосталности, идентитета и самоприхватања, као и емоционалне компетентности. Подршка делатној добробити детета огледа се у развијању отпорности (резилијентности) на стрес, негативне емоције и изазове, и способности конструктивног приступа проблемима и променама, док се као подршка социјалној добробити детета

⁷ Сви наведени цитати који се односе на концепцију васпитно-образовног рада у предшколским установама преузети су из документа *Основе програма предшколског васпитања и образовања – Године узлећа*.

наводе „развијање моралних вредности и норми и способности моралног расуђивања, правичности и уважавања разлика”.

Општи циљеви предшколског васпитања и образовања су и развијање диспозиција за „целоживотно учење као што су отвореност, радозналост, отпорност (резилијентност), рефлексивност, истрајност, поверење у себе као способног ‘ученика’ и позитивни лични и социјални идентитет, чиме се постављају темељи развијања образовних компетенција”.

Улога у учешће васпитача у формирању атмосфере у којој ће се деца осећати срећно, прихваћено, задовољно и остварено, градити односе пријатељства, блискости, поштовања, поверења и лојалности, остварује се и избором свега са чиме се она упознају, а што могу бити и сликовнице које су им тематски интересантне, чији их садржаји и јунаци мотивишу на слушање, разговор и размишљање, а илустрације заокупљају и буде машту, што је свакако случај са књигама Џулије Доналдсон.

Естетски, као и педагошки квалитет њених текстова и спектар емоција и размишљања које могу покренути у детету, свакако ће омогућити да се у њему повежу позитивна емоција и позитивно искуство, што представља један од најважијих циљева позитивног васпитања и образовања (в. Kristjánsson 2012: 93).

Уз неминовно повећање опсега образовних циљева и знања које би ученици требало да усвоје, општи циљеви и исходи образовно-васпитног рада у млађим разредима основне школе остају слични онима из предшколског васпитања и образовања. Будући да је садржај програма јасније и стриктније одређен него у предшколским установама, учитељима у основним школама основу за упознавање ученика са сликовницама Џулије Доналдсон може пружити интегрисана настава, односно повезивање предметних подручја Српског језика, Страног (енглеског) језика, Ликовне културе и Музичке културе.

Тако се, на пример, у Правилнику о плану наставе за први циклус основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за први разред основног образовања и васпитања, као општи циљеви наводе „обезбеђивање добробити и подршка целовитом развоју ученика”, „развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења”, „пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима”, „развијање кључних компетенција за целоживотно учење, развијање међупредметних компетенција за потребе савремене науке и технологије”, „развој свести о себи, развој стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења”, „развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства”, „развијање позитивних

људских вредности”, „развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву”, „развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, развој толеранције и уважавање различитости”, „развијање личног и националног идентитета” и др.⁸

Јасно је да постизање свих наведених циљева доприноси самопоштовању ученика и њиховој свести о сопственој (али и туђој) вредности, што значајно утиче на њихов когнитивни и друштвени развој (в. Marques et al. 2011). Такође, важност остваривања представљених циљева препознаје се у чињеници да развијање карактерне снаге ученика, односно оснаживање њихове добробити, утиче у позитивном смислу на депресију и анксиозност (White, Waters 2015; Seligman et al. 2009: 294), као и у томе да постизање персоналне добробити има директан утицај на здравље и дуговечност особе (Diener et al. 2009: 69).

4. ОСНАЖИВАЊЕ ДОБРОБИТИ ДЕТЕТА/УЧЕНИКА У ПРОЦЕСУ УПОЗНАВАЊА СА СЛИКОВНИЦАМА ЏУЛИЈЕ ДОНАЛДСОН

Побројани циљеви васпитног и образовног рада у предшколским установама и млађим разредима основне школе несумњиво кореспондирају са моралним одликама и концептима које представници позитивне психологије и педагогије сматрају значајним за постизање „срећног” живота.

У литератури се јасно назначује да образовно-васпитне институције код деце, односно ученика, треба да култивишу моралне одлике попут моралних врлина – мудрости, храбрости, хуманости, праведности, трезвености – и карактерне снаге, на првом месту отпорност, односно резилијентност на стрес, негативне емоције и изазовне ситуације (Kristjánsson 2012: 93).

Такође, истиче се значај (личне) аутономије, прихватања себе, позитивног односа са другима, могућности да се обликује или изабере животни контекст, односно окружење по мери сопственог бића, осећања сврховитости живота и личног развоја (Ryff 1989: 1071).

Несумњиво је да је концепт добробити могуће довести у везу са 1) персоналном срећом, доживљајем позитивних емоција и уживањем у личним задовољствима, 2) са животом који се живи у складу са врлином, сопственим капацитетима, у сталном процесу личног развоја, 3) са смисленом, сврсиходном везом са другима, у којој се лична хтења превазилазе зарад добробити тих других и, на крају, 4) са спремношћу да се сопствена снага и капацитети

⁸ Сви цитати преузети су из текста поменутог *Правилника*.

тети ставе у службу вишег добра, циља или сврхе који надилазе појединца (Seligman et al. 2009).

Сливовница *Грозон* Џулије Доналдсон, објављена први пут 1999. у Великој Британији, поред насловног јунака има и право, суштинског јунака приче – малог миша. Управо наизглед неугледна, немоћна, крхка, мала створења у текстовима Џулије Доналдсон често имају најважнију улогу и пример су превазилажења тешких ситуација, односно отпорности на стрес и негативне емоције, првенствено емоцију страха.

Малог миша, док спокојно и мирно шета „кроз густ и таман гај” (Доналдсон 2022а)⁹, који би се могао тумачити као метафоричка представа (људског) живота, сусрећу редом лисица, сова и змија, предатори чији је једини циљ да га поједу, и који би могли да у овом случају симболизују разноврсне животне невоље.

Међутим, уместо да га страх који осети у сусрету са њима паралише, мали миш веома брзо успева да смисли причу о необичном чудовишту – Грозону – са којим управо сада треба да се у шуми сусретне, а чије су омиљене послastiце, редом, „лија печена”, „сладолед од сове” и „змијска гибаница” (Доналдсон 2022а). Насупрот мишу, који трезвено, истрајно и храбро превазилази опасност са којом се три пута сусрео, предатори, сасвим неочекивано, беже главом без обзира на први помен могуће невоље.

Занимљив, за децу мотивишућ и инспиративан, а за поетику Џулије Доналдсон карактеристичан преокрет настаје оног тренутка када миш, након што је мислио да је избегао све опасности, заиста наиђе на чудовиште за које је веровао да живи само у његовој машти. Интензитет опасности се повећава, изазов пред којим се миш овога пута нашао као и осећање страха које је осетио, овога пута су несумњиво јачи, али га ни сада описане околности не заустављају у намери да се одбрани.

Миш још једном доказује своју интелигенцију, лукавост, мудрост, трезвеност и храброст, спремност да превазиђе тешку ситуацију, тако што успе да наговори Грозона да га прати кроз шуму не би ли се уверио да је управо миш најопасније и најстрашније створење у читавој шуми. Њих двојица сада заједно сусрећу змију, сову и лисицу, које беже чим их угледају, плашећи се Грозона, што чудовиште тумачи као израз њиховог великог страха од миша. На крају, суочен са суптилном претњом малог миша како му је омиљено јело „од Грозона сарма” (Доналдсон 2022а), и Грозон бежи, остављајући миша у осећању мирног, тихог спокоја, задовољства и поноса што је на представљени начин успео да превазиђе велике невоље и опасности пред којима се нашао, а што је несумњиво допринело развијању његовог личног идентитета и осећању сопствене вредности.

⁹ Сливовнице Џулије Доналдсон у издању Креативног центра нису пагинисане.

Утисак о значају константности одређених постигнућа, посебно успеха у превазилажењу недаћа ослањањем на сопствену трезвеност и интелигенцију, Џулија Доналдсон у свом стваралаштву обликује наставцима прича, који промовишу и потврђују једном представљене карактерне одлике. Тако се у сликовници *Грозоново дејте* (први пут објављеној 2003) још једном представља способност малог миша да се брзо и лако снађе, овога пута приликом сусрета са Грозончицом, Грозоновом ћерком.

Очекивано, будући да је у питању дете, макар то било дете шумског чудовишта, Грозончица је замишљена као симпатични, позитивни јунак литературе за децу, којег красе особине карактеристичне за дете – она жели да буде самостална, уз то је и веома радознала, и та јој радозналост улива посебну храброст у ноћи када се сама упути у тамну шуму не би ли упознала великог, страшног и злог миша о којем јој је отац причао.¹⁰

Начин на који је Грозон описао тог миша са којим се једном сусрео у тамној шуми, сведочи о великом страху који је том приликом искусио,¹¹ и омогућава да се, још једном, успостави јасна паралела између бића које је физички надмоћно, али интелектуално инфериорно у односу на само споља слабашног миша.

Иако је Грозончица храбра, и она у сусрету са малим мишем мора да осети велики страх, не би ли се још једном снага ума и способности да се негативне емоције и околности превазиђу ставили у први план. Будући да Грозончица тражи великог, злог миша, на којег ју је отац више пута изричито упозоравао, мали миш, не би ли умакао опасности да постане њена храна, брзо смишља паметан план – одводи Грозончицу на место где ће месечева светлост моћи да од његовог тела направи велику сенку, обећавајући Грозончици како ће управо сада доћи тај миш којег она упорно тражи. Како се и очекује, Грозончица заиста поверује да је то миш из прича тате Грозона и брзо се враћа у свој дом – пећину. Као и у случају сликовнице *Грозон*, и ова се књига завршава тихим, ненаметљивим осећањем спокоја, поноса и среће малог миша који је успео да превазиђе незавидну ситуацију у којој се нашао.

Слично осећање ненаметљиве среће која се осећа у тренуцима личног раста уочава се на последњим страницама сликовница *Шћа је сазнала бубамара мала* (2009) и *Шћа је ново сазнала бубамара мала* (2015). За разлику од претходно представљених сликовница, у овима је фокус умерен са личне угрожености на угроженост неког другог из заједничког колектива.

¹⁰ У авантуру Грозончица креће подстакнута осећањем досаде, што је карактеристика дечјег понашања: „Док Грозон хрче, а напољу снег пада, / Грозончицу обузе нека досада. / Ал’ тад осети храброст, страх је мину, / те напусти сама топлу пећину” (Доналдсон 2022б).

¹¹ „Грозон рече: *’Не њамџим му изглед љрави’,* / стаде, па поче да се чешка по глави. / *’Тај велики, зли Миш сџраишу снају има / и сџраишно дуј реј љрекривен крљушииима. / Збој вајрених очију сџраишно му лице, / а сџраишни бркови јачи су од жице.’*” (Доналдсон 2022б)

Наиме, у сликовницама о малој бубамари, још једном малом, чак и најмањем јунаку сликовница Џулије Доналдсон, крадљивици „суви Мика” и „дебели Жика” (Доналдсон 2021а; Доналдсон 2021б) покушавају да са имања отму краву шампионку, односно коку носилу, не би ли се тако домогли новца. У оба случаја, насупротив свим осталим, много снажнијим и већим животињама које једино умеју да вербално изразе жељу да заштите краву и коку, бубамара је та која јако брзо („док дланом о длан”) успева да смисли „јако добар план” (Доналдсон 2021б). У првом случају, она користи мапу лопова коју је видела и чињеницу да зна њихов план кретања по сеоском имању, не би ли смислила начин како да их уместо до штале краве шампионке током ноћи одведе (уз помоћ осталих животиња) право до велике баре, у коју ће упасти и тако се разоткрити. У другој сликовници, прича о фантастичном бићу – розе красотици која носи јаја велика попут вреће – довољна је да крадљивце одведе право до стајњака који се обрушава на њих, па се неминовној пропасти злог плана придружује и очигледно понижење ових негативних јунака и њихових намера.

Несумњиво јасне педагошке намере ових сликовница огледају се с једне стране у очигледној подели на добро и зло, на морално и неморално чињење, односно у величању овог првог, али и у недвосмисленом истицању лепоте и важности коришћења сопствених капацитета и снага зарад добра другог и заједнице којој се припада.

Истоветан случај уочава се у сликовници *Разбојник Пацко* (2011), у којој се окрутности страшног пацова, који свим животињама које сусретне одузима храну, иако већину те хране не једе, и тако уништава лепоту живота у крају који је запосео, супротставља наизглед наивна и немоћна патка која, попут миша и бубамаре, успева да смисли паметан, односно лукав план.

Лепота сликовница Џулије Доналдсон огледа се и у чињеници да се слушаоци, односно читаоци сусрећу са великим бројем врло иновативних идеја и занимљивих заплета, који сви заједно за циљ имају да покажу лепоту и значај трезвености и ослањања на сопствену снагу, оличену у интелигенцији. И сама суочена са његовом претњом да ће је појести, патка обећава Пацку да ће га одвести до своје сестре која има пуно слаткиша, тј. храну коју пацов прижељкује, што је несумњиво суптилни начин ауторке да код деце створи одређену дистанцу у односу на ову, сасвим сигурно, нездраву врсту хране. Патка разбојника Пацка одводи до пећине, где се, захваљујући еху, све што изговара потврђује као истина. Вођен похлепом, Пацко улази у пећину из које дуго није могао да пронађе излаз. Његов пут ка слободи представљен је и као пут личног преображаја, јер након што је из пећине изашао, Пацко више није био похлепан и зао, већ је скромно и смерно радио

у посластичарници – једино што је остало непромењено јесте, деци тако позната, љубав према слаткишима.¹²

Још један, само наизглед, мали јунак сликовница Џулије Доналдсон јесте пуж који сања о путовању морима у сликовници *Пуж морем скића на реју кити* (2003). Он је пример независног јунака који има снажно изграђен лични интегритет, односно аутономију, и спреман је да пожели нешто друго у односу на све остале чланове заједнице којој припада (в. Ryff 1989: 1071).¹³ И не само то, на крају он успева да обликује свет којем припада у складу са сопственим жељама, толико да и сви остали пужеви пожелеле и прихвате да се упусте у авантуру на коју је он први пошао. А та авантура подразумевала је путовање морима и океанима на репу великог кита, сусретање са новим искуствима, са препрекама које ваља превазићи а које неминовно оснажују, и, између осталог, очекивану победу интелигенције и упорности у тренутку када снага није била довољна. Наиме, кит се у једном тренутку насукао, а једини који је могао да му помогне био је мали пуж који је дошао до школе и трагом слузи на табли пред децом написао како је киту потребна помоћ. Након повратка са путовања, кит и пуж осталим пужићима су причали о томе „како је пужић мали и ситан / због трага сребрног постао битан, / како је успео да се снађе / и киту великом помоћ да нађе” (Доналдсон 2023а).

Упорност, која краси малог пужа, важна је одлика још једног врло занимљивог јунака – реч је о персонификованом пруту, односно Прутку, којег, иако то не жели, стицајем околности различите животиње и људи користе као средство у остваривању својих циљева или пак као играчку. Насупрот различитим сврхама које му се споља намећу, Прутко кроз смену годишњих доба и проток времена остаје веран идеји о повратку своме дому, што се на крају сликовнице и дешава, у виду испуњења искрене новогодишње жеље. У новогодишњој ноћи, Прутко се враћа онима који га верно чекају, једнако као што је и он све време упорно настојао да им се врати: „Конечно ту сам! Ту ми је место, / уз моју драгу и деце троје!” (Доналдсон 2021в).

Помоћ другима, делање које за циљ има добробит других, важност упостављања односа који се темеље на пријатељству, срдачности, оданости – теме су сликовница *Гужва на мейли* (2002), *Зої* (2010), *Суперлисита* (2012) и *Зої и леићећи докџори* (2017).

У првој Доналдсон користи класични мотив традиционалних бајки – показујући како се добро увек враћа добрим. Вештица у знак захвалности за

¹² „Мршав и кротак, сада је добар, / не краде, има посао чистача. / Брише и сређује / посластичарницу [...] / препуну дивних слатких колача!” (Доналдсон 2023в).

¹³ „Пужића ту је дружина цела, / за стену чврсто слепљених тела, / па кажу ово што би да скита: / 'Где ћеш ти?! Мируј! Ко те шта пита?!' / То малом пужу не беше право, / па викну: 'Знам шта ћу! Остајте здраво!' / И за њим сребрни / траг се пружи, / прав, па кривудав, све дужи и дужи. / Ту нешто пише... И не баш ситно... / 'Пловидба морем треба ми хитно!'” (Доналдсон 2023а).

помоћ коју су јој пружиле животиње проналазећи њене изгубљене предмете, прима на своју метлу, као у свој дом, пса, жабу и птицу, који, заједно са њеном мачком, чине дружину која ће је на крају спасити од страшног змаја. Свакако да је најснажнија порука ове сликовнице садржана у речима саме вештице која животињама каже: „Хвала вам, хвала, дружино мила! / Да није било храбрости ваше, / сад бих ја змајева вечера била!” (Доналдсон 2022г), што недвосмислено указује на важност и природу веза које успостављамо.

Змај Зог није само, попут Прутка, симбол невероватне одлучности и истрајности у остварењу зацртаних циљева. Зогов успех у школи за змајеве не зависи само од његове личне воље, већ и од помоћи коју му несебично пружа принцеза Ивона. Њена хуманост¹⁴ постаје један од централних мотива и у сликовници *Зој и лејтећи доктори*, она инспирише и друге, па тако и витез Гавра и сам Зог своје капацитете стављају на располагање другима, које несебично лече.

Принцеза Ивона пример је јунакиње која има снажно изграђен идентитет и личну аутономију, захваљујући чему напушта претпостављене дужности и живот једне принцезе, али и успева да убеди свог стрица-краља да принцезе „могу докторке да буду” (Доналдсон 2023д).

У сликовници о суперглисти још једном се наглашава лепота чињења у корист других – суперглиста је суперјунак управо зато што је спремна да у свакој прилици, на врло маштовите начине, помогне другима који су у невољи.¹⁵ Њена доброта је инспиришућа и покретачка снага, па се тако, у тренутку када се сама суперглиста нађе у невољи, сви њени пријатељи удружују и успевају да надмудре страшног и злог чаробњака Гуштера, који ју је заробио због својих похлепних циљева.

Значај прихватања различитости и лепота која из отворености и превазилажења предрасуда може да проистекне представљени су у сликовници *Црвенци и Плавци* (2019). Црвенка Жанета и Били Плавац, главни јунаци ове књиге, једини су спремни да превазиђу раздор између група ванземаљаца којима припадају, између осталог и захваљујући томе што им обичаји и навике заједници којој припадају нису довољно интересантни. Иако их старији уче да се никако не треба дружити са Црвенцима, односно Плавцима, љубав која се рађа међу њима основа је превазилажења наметнутих ставова о међусобним разликама, а њена круна је беба, „најдивније љубичасто дете”

¹⁴ У тренутку када змај Зог и витез Гавра желе да се, по традиционалним правилима, међусобно боре за принцезу, она их зауставља: „Тад принцеза скочи међу завађене стране: / Доста! Свету не требају модрице и ране! Нећу да ме спасавате! На двор назад нећу! / Ни богатство, ни хаљине не дају ми срећу. / Докторка бих ја да будем, да ме свуда има, / да прегледам и да лечим, да бринем о свима!” (Доналдсон 2023г).

¹⁵ „СУПЕРГЛИСТА – супер дуга! / СУПЕРГЛИСТА – супер јака! / Када крене да виђуја, / нестаће нам брига свака!” (Доналдсон 2023б).

(Доналдсон 2022в), која симболизује лепоту прихватања и прожимања различитости.

5. ЗАКЉУЧАК

Анализа семантичког спектра неких од сликовница Џулије Доналдсон јасно показује како упознавање деце предшколског узраста и ученика млађих разреда основне школе са њима може код младих слушалаца и читалаца пробудити и продубити свест о важним моралним одликама попут хуманости, мудрости, храбрости, поштовања различитости, као и о особеној карактерној снази оличеној у отпорности на негативне ситуације и емоције.

Посредством оригиналних заплета и врло занимљивих јунака, представљене сликовнице могу на упечатљив и непосредан начин дочарати деци лепоту процеса личног развоја и унапређења сопствених снага, значај упорности и одлучности, важност личне аутономије, интегритета и свести о сопственој вредности.

Тако се, укључивањем анализираних текстова, уз опште функције сликовница као посебне врсте књига и маштовите и креативне подстицаје за стваралаштво поводом упознатих јунака и текстова, употреба сликовница Џулије Доналдсон у раду са децом предшколског узраста и ученицима млађих основношколских разреда препознаје као одличан начин за постизање суштинског васпитно-образовног циља, а то је оснажење добробити детета, односно ученика.

ИЗВОРИ

Доналдсон (2021а): Џулија Доналдсон, *Шћа је сазнала бубамара мала*, Београд: Креативни центар.

Доналдсон (2021б): Џулија Доналдсон, *Шћа је ново сазнала бубамара мала*, Београд: Креативни центар.

Доналдсон (2021в): Џулија Доналдсон, *Прућко*, Београд: Креативни центар.

Доналдсон (2022а): Џулија Доналдсон, *Грозон*, Београд: Креативни центар.

Доналдсон (2022б): Џулија Доналдсон, *Грозоново геће*, Београд: Креативни центар.

Доналдсон (2022в): Џулија Доналдсон, *Црвеници и Плавци*, Београд: Креативни центар.

Доналдсон (2022г): Џулија Доналдсон, *Гужва на мејли*, Београд: Креативни центар.

Доналдсон (2023а): Џулија Доналдсон, *Пурж морем скића на реју кића*, Београд: Креативни центар.

Доналдсон (2023б): Џулија Доналдсон, *Сујерлисћа*, Београд: Креативни центар.

Доналдсон (2023в): Џулија Доналдсон, *Разбојник Пацко*, Београд: Креативни центар.

Доналдсон (2023г): Џулија Доналдсон, *Зої*, Београд: Креативни центар.

Доналдсон (2023д): Џулија Доналдсон, *Зої и лејџери докџори*, Београд: Креативни центар.

ЛИТЕРАТУРА

Драгутиновић, Вељковић Мекић (2021): Драгана Драгутиновић, Јелена Вељковић Мекић, *Шта ти волиш да гледаш?* – ликовни простори савремене књиге за децу, *Дейнџсво*, 2021/04, 89–97.

Ђорђевић, Новићић (2020): Ivana Đorđević, Ana Novičić, Slikovnica u prostorima detinjstva – osvrt na istoriju nastanka, značaj i ulogu slikovnica u dečjem razvoju, *Krugovi detinjstva*, br. 1, 22–40.

Зорић, Велишек-Брашко (2021): Милена Зорић, Отилиа Велишек-Брашко, Сликоница – корак ка инклузивном друштву, *Дейнџсво*, 2021/04, 78–88.

Основе програма предшколског васпитања и образовања – Године узлећа, преузето 25. 9. 2023. са <https://prosveta.gov.rs/wp-content/uploads/2018/09/OSNOVE-PROGRAMA-.pdf>.

Правилник о плану наставе за први циклус основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за први разред основног образовања и васпитања, преузето 10. 10. 2023. са <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/viewdoc?uuid=f5a145fb-96a0-44ed-bcb3-b00cfb189a72>.

Спасић (2022): Јелена Спасић, Сликонице у настави српског језика у млађим разредима основне школе, *Дейнџсво*, 2022/03, 123–132.

Batič (2021): Janja Batič, Reading picture books in preschool and lower grades of primary school, *CEPS Journal*, 11, 9–26.

Diener, Napa Scollon, Lucas (2009): Ed Diener, Christie Napa Scollon, Richard E. Lucas, The Evolving Concept of Subjective Well-Being: The Multifaceted Nature of Happiness, In: E. Diener (Ed.), *Assessing Well-Being: The Collected Works of Ed Diener*, Social Indicators Research Series 39, 67–100.

Kristjánsson (2012): Kristján Kristjánsson, Positive Psychology and Positive Education: Old Wine in New Bottles?, *Educational Psychologist*, 47(2), 86–105.

Kümmerling-Meinbauer (2015): Bettina Kümmerling-Meinbauer, From baby books to picturebooks for adults: European picturebooks in the new millennium, *Word & Image*, 31(3), 249–264.

Marques, Pais-Ribeiro, Lopez (2011): Susana C. Marques, J. L. Pais-Ribeiro, Shane J. Lopez, The Role of Positive Psychology Constructs in Predicting Mental Health and Academic Achievement in Children and Adolescents: A Two-Year Longitudinal Study, *J Happiness Stud*, 12, 1049–1062.

Ryff (1989): Carol D. Ryff, Happiness is Everything, or Is It? Explorations on the Meaning of Psychological Well-Being, *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(6), 1069–1081.

Seligman, Ernst, Gillham, Reivich, Linkins (2009): Martin E. P. Seligman, Randal M. Ernst, Jane Gillham, Karen Reivich, Mark Linkins, Positive education: positive psychology and classroom interventions, *Oxford Review of Education*, 35(3), 293–311.

Fang (1996): Zhihui Fang, Illustrations, Text, and the Child Reader: What are Pictures in Children's Storybooks for?, *Reading Horizons*, 37(2), 130–142, преузето 29. 5. 2023. са https://www.academia.edu/24126759/Illustrations_Text_and_the_Child_Reader_What_are_Pictures_in_Childrens_Storybooks_for.

White, Waters (2015): Mathew A. White, Lea E. Waters, A case study of 'The Good School': Examples of the use of Peterson's strengths-based approach with students, *The Journal of Positive Psychology*, 10(1), 69–76.

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ

<https://www.juliadonaldson.co.uk/>, приступљено 15. 9. 2023.

<https://kreativnicentar.rs/>, приступљено 10. 9. 2023.

Nina B. Živković

University of Kragujevac

Faculty of Education in Jagodina

Department of Philology

PICTURE BOOKS BY JULIA DONALDSON IN THE CONTEXT OF POSITIVE EDUCATION

Summary: The paper examines the features of picture books by Julia Donaldson from the point of view of their adequacy and pedagogical value in working with preschool and lower primary children. The first part of the paper presents the most remarkable features of Donaldson's poetics, points to the importance of using picture books in working with young learners, and emphasises the most important learning outcomes to be achieved in teaching. The second part of the paper identifies the character traits and the elements of plot in Julia Donaldson's picture books. Through the interpretation of these features children can develop positive emotions, positive qualities and resiliency, which contributes to achieving the essential goal of positive education – empowerment and well-being of a child.

Keywords: Julia Donaldson, picture books, positive education, happiness, well-being.